

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԾԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ
ՍԵՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍԱՍԵԱՆ

Դ. ՏԱՐԻ, ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, ԹԻԻ 29

ԾԱԲԱԹ, 17 ՄԱՅԻՍ 1919

Բ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Մայիսի առաւօտ մըն է կղզիիս մէջ :

Իմ բլուրներուս վրայ եմ, հազարաւոր ծաղիկներ կան շուրջս գունազեղ ու բոյրոտ . հով կայ և ծովը սքանչելի ալիքներ ունի ու խոշոր երաժշտութիւն մը . հեռաւոր բոժոժներու ձայներ կուգան ինձի և ծրրիթներ կ'երգեն թուփերուն մէջ : Ծովի խոշոր ճերմակ թռչուններ կ'անցնին գլխուս ճիշտ մօտիկէն :

Սիրահարի ձեռքերով կը դպչիմ ծաղիկներուն , երազկոտ աչքերով կը նայիմ ծովին . յուզումով կ'ունկնդրեմ շուրջիս երաժշտութեան :

Սիրաս մինչեւ ծայրը լեցուն է սէրով ու սէրով . այնքան շատ , այնքան շատ որ կարծես շուրջիս Բնութիւնը գիտակից է ատոր ու կ'ուզէ իմ Սիրահարս ու Սիրականս ըլլալ, մայիսի այս բարախուն առաւօտին մէջ . . .

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԴՈՒՆ ՄԵՌՑՈՒՑԻՐ ԻՄ ՍԷՐՍ

16 Օգոս. 1918

«Ինչպես անուշ կը բուրե»,
Եղևացի, հրաչուի՛,
Ու պահիկ մը հապիւ անց,
Կարմիր վարդ փեսեցի.
Չա՛ր,
Թերք քերք վարդը փեսեցի,
Ծիծաղով մը ծիրակի:

«Քեզի ինչքան կը սիրեմ»,
Հառաչեցի, սիրակաթ,
Ու համարյո՞րդ հրակեղձ խօսի՞ր
Վի՛ր ինչ քու առի.
Ա՛հ, ախա՛ս...

Նստեր եիկնի ծառիկն սակ,
Երբոր վարդը փեսեցի.
Նստեր եիկնի, քու կ'երգեի
Սերը դարձաւ արժեք.
Ու ըսի թէ սերը վա՛րդ է, վարդի բո՛յրն ու բո՛յրն ունի.
Ու՛ ըսի թէ սերը ծո՛ւլ է, ծոլի աշխ ու անձն ունի.
Ու ըսի թէ հո՛ւր է սերը, յոյսի վառն ու փառն ունի.
Ու ղեռ ըսի՛ սերը կա՛ր է, կ'ապրեցրե՛կ սիրողը.
Սրբութի՛ւն է, օրհնութի՛ւն է, երգ ու շո՛ւնչ է եւ
կեանք է,

Եւ է հրգո՛ր քան մահը:
Ըսի՛, ըսի՛ այս բոլորը,
Եւ դուն, անխօս,
Բրջացի՛ր...
Ծառե՛րն անգամ, ծրո՞ցն անգամ, յուռ ունկնդիր՝
Խոսեցա՞ցի.
Սարսուռ մը սափ կը դողողաւ մարդիկն ետեւը կանաւնց,
Եւ դո՛ւն միայն, եւ դո՛ւն միայն
Շառաչալից բրջացի.

Ու,
Ինչպես քերք քերք փեքսած՝
Մեղցուցի վարդը կարմիր,
Դուն իմ սերըս մեղցուցի...
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԲԵՆՆ

Ս Ի Ր Տ Ը

Ի՛նչ սեռակ նիւրի, ի՛նչ սեռակ միսկ
Շինուած է արդեօք, սա սիրքը, ըսի՛...:

Ձեռքեր արիւնքի գեղը նեւեցիկն.
Ձի խոլորեցաւ. նոյնիակ իր դարձիկն
Այնքան շեկ եր ու արեւ կարծեցի,
Ռուք մըն եր բոր, կայծի ու բոցի...
Մարդկութեան ցարը իրեն յաճախեց,
Ձգաց, բայց մընայ՝ անզգայ մը մեծ:
Վրայիկն անցաւ, ի՞նչ ու մարդիկն,
Կայծակն ու մահը սեր մը ըրիկիկն.
Շեկեց քակիծը դարձուռն մահուան,
Յաւեհ ոգևար, բայց ողջ մնաց ակ...:

Ի՛նչ սեռակ նիւրի, ի՛նչ սեռակ միսկ
Շինուած է արդեօք սա սիրքը, ըսի՛...:

1918, Ապրիլ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍՄԱՐԵՆ

Տ Ա Ի Ր Ո Ս Ե Ա Ն Յ Ո Ւ Շ Ե Ր Է Ս

Փ Ր Օ Ֆ. Ա. Խ Ա Չ Ա Տ Ո Ւ Ր Ե Ա Ն

1917ի ամառնային օրերը, Պէլլեմէտիկի և իր շրջակայ տեղերուն մէջ աշխատող հայութեան համար երկունքի օրեր էին: Ամէն մարդ կը զգար թէ իրաքանիւր սահող վայրկեան՝ իր հետ կը բերէր անանկալներ, խոժոռ ու դաժան: Ամանոս լեռներու հայ աշխատաւորութիւնը արդէն քանի մը ամիսներ առաջ աքսորուած էր կամ կոտորուած, Տաւրոսներու և Սև Լեռան ընդհանուր հրամանատար Ջիա պէյի մէկ հրամանով, ու իր բարբարոսութեան մէկ հարսզառ զուակն այ, Ակեան պէյը՝ կու գար հաստատուիլ Պէլլեմէտիկի մէջ՝ մօտէն հսկելու համար պատրաստուելիք նախճիրին: Ամէն օր տխուր լուրեր կ'սկսին շրջիլ Խաչ-Կիրէն Քուչուլար, Քուչուլարէն Դաշ-Տուրմաղ և Պէլլեմէտիկ:

Խաչ-Կիրի ցածոգի՛հրամանատարը՝ Հիւսնի պէյ, մէկը՝ Էտրնէի ձիապաններէն, իր շրջանին մէջ գործող տասնեակ մը երիտասարդներու ցանկը կը զրկէր Պէլլեմէտիկ ամբաստանելով զանոնք իբրև խռովար: Բու յեղափոխական գործիչներ: Այդ ցանկին մէջ կային բժիշկ Ջարեհ Լուիֆիան, Ատարազարցի Պետրոս Էֆէկան, Վանեցի Կորպեա Յովհաննէսեան, Պոլսեցի Պետրոս Պարտիզպանեան և ուրիշներ. բարեբաղտաբար զէպք մը եկաւ խանգարել հրամանատարին ծրագրած հրէջութիւնը: Պետրոս Էֆէկանի զրդուումով երկրորդաին Ֆօլց, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ երեւան եկաւ իբրև պաշտպան հայերու և յաջողեցաւ: Տաւրոսեան և Սև Լեռներու սարսափներէն ազատագրուող հայութիւնը պէտք է յիշէ իր ազատագրողներու անունները, Լուիէնէկը, Ֆօլց, Գօփէլ և ընդվզող Վինքլէրը, որոնք իրականապէս կատարեցին իրենց մարդկային պարտականութիւնները:

Հազիւ ազատեր էինք վերահաս վտանգէն, երբ աստղի պէս կը յայտնուի Փրօֆ. Ա. Խաչատուրեանը, ամէնուս պաշտելի «Հայրիկ»ը: Ձինքը երրորդ օրը տեսայ պատահաբար: Իր ալեփառ մագերթ. յոյսերով պայծառացած ճակատը թոյլ տուին ճանչնալ Խաչատուրեանը. զինքը առաջին անգամ տեսած էի Կարին՝ Սանասարեան վարժարանին մէջ: Նախ չեմ մօտենար իրեն, կը համբերեմ: Օր մը վերջը մտերմացեր էինք սակայն իրարու, հոգեպէս եզրայրացած: Ան՝ տարագիր երիտասարդներու «Հայրիկ»ը եղաւ, անոնց հոգին, անոնց բազկերակն ու արտայայտութիւնը: Խաչատուրեանի շուրջ համախմբուեցաւ մտաւորականներու հոլ մը, խանդավառ ու վաղուան Ազատագրութեանը գինիովը արբեցած:

Աչնան ու ձմրան, ընդհանրապէս Խաչ-Կիրի ընտրութիւնը սքանչելի տեսարաններ կը ներկայացընէր: Յսճախ կէս օրերէ վերջ պատշտի կ'ելլէ-

ինք հաստ ձեռնափայտերով զինուած, կ'իջնէինք ճակէթ գետի հոսանքն ի վար, կր կորսուէինք երբեմն հոծ պուրակներու մէջ, երբեմն ալ ժպտուն կածան մը մեզ կ'առաջնորդէր դէպի աղբիւր մը կամ կը հանէր բլուրի մը գագաթը, ձիթնիններով գեղեցկացած: Ու կ'երգէինք գաւառական երգեր, ազատ հորիզոններուն մէջ մոգական Տաւրոսներուն. «Հայրիկ»ն ալ կը ձայնակցէր մեզի ու կեանքը, պահ մը սարսափէ հեռու, կը վերածնէր մեր հոգիներուն մէջ, նորածիլ շուշանի մը բուրմունքով: Երբ կը վերջանար երգը, ինչպատուրեան, նոր դարձ. մարգարէի մը պէս կը խօսէր.

— «Ողջո՛յն տանջուող զեղին խանդավառ զաւակներուն. տղա՛ք, ողջո՛յն ձեզ, որովհետեւ ձեր հոգիին մէջէն կը զգամ ձաճանչումները վաղուան յորդ լոյսերուն, որոնք պիտի գան ողողել ցեղին արիւնոտ ձամբաները, ուրկէ ան՝ դա՛րեր, դա՛րեր քայեց անվնաս...: Սա՛ մեր Տաւրոսն է, ան՝ մեր ցանկալի Կիլիկիան. տեսէ՛ք լայնածաւալ դաշտերը Հայ Աշխարհին, ձեր աչքերուն առջև թաւալած. ցեղին հողն է. անոր քրտինքովը բուրումնաւէտ Տաւրոսը մերն է, մերն է փառքը պատմութեան: Ահա՛ Լեւոն Բ.ի բերդը, ահա բերդը Լամբրոնի. ահա Բըզ-Բուլէտին, մէկը՝ դարաւոր հնութիւններէն Ռուբինեան պերճ զարմին...: Օր մը, վտտան եղէք, յաղթապանծ դրօշ մը պիտի ծածանի, այս արիւնաքամ երկրին կուրծքին վրայ: Օր մը պիտի խոյանայ երկաթուղին Կիլիկիայէն մինչև աշխարհն Արարատեան, ու Մասիսները ձիւնափառ...»

Լուսած էինք մենք...: Կ'ուզէինք որ խօսի ան, մեր երազներուն Առաքեալը...: Օղը պարզ է, ու արեւոտ. իրիկնամուտի ստուերները, մութ ձեռքերու պէս ձորերուն մէջ կ'երկարին յամբօրէն. քանի մը թռչնիկներ բաց երկինքին մէջ՝ իրենց երգերը կը ցանցնեն օրհնեղութեան մը թովչութիւնով...: Ու մենք, զինովցած, սրբազնացած, վաղուան իտէալներուն համար, կը վերադառնանք Սաչ-Կիրի. «Գիշեր բարիճներ փոխանակելէ վերջ, կը վերադառնանք մեր սենեակները ամփոփուելու և որոճալու, այն օրուան մարգարէութիւններուն վրայ: Հազիւ քանի մը քայլ կը հեռանանք իրմէ, անոր ձայնը կ'առնենք նորէն.

— «Գացէք... Կորիւննե՛ր Հայ Առիւծին, գացէ՛ք հանգչիլ, վաղուան պայքարին համար թո՛ղ ձեր կամքերը պողպատուին...»:

Յաւով կը բաժնուինք իրմէ, և ամբողջ գիշերը կը նուիրուինք անոր դիւթական ինքնին, որ կ'ուզար հրահրել տփզոյն աչքերը մեր հոգիին...:

Երբեք չը պիտի մոռնամ պտոյտի մը տպաւորութիւնը. ան՝ կը մնայ եղակի մեր բազմաթիւ թափառումներու շարքին մէջ. շատ անգամ յիշած եմ այն օրուան մեր անցքը Տաւրոսեան կիրճերէն մէկուն մէջէն: Տասնեակ մըն էինք. մեզի կ'ընկերանար նաև Տիգրան Մամաուրի կիւր՝ Սիրա,

կին մը արեւոտ երազներով, կին մը՝ համակ կամք. մենք հե ի հե կը մագլցինք լեռն ի վեր, բուրբիս ալ նպատակն է բարձրանալ կատարը այն զարհուրելի բացուածքին, որուն ստորոտը ճակէթ յամառօրէն քերելով օձապտոյտ կը սողոսկի անդունդն ի վար, հոծ մայրիներու մթութեան մէջէն. պատմական Չիհունի մայր ալն է ճակէթը որ յողնած կը թուի դարերու փոթորիկներէն. հիմա այս կիրճն ի վար՝ արշաւասոյր կը թռի դէպի Միջերկրական, անհանդարտ ալիքներով, ան կը ծեծէ իր ափերը, կը թաւալի, կը ծաւալի, խոնջասպառ մրմունջներով...: Երբեմն յոգնած կանգ կ'առնենք ու կը նստինք հովէն տապալած մայրիի մը կոճղին վրայ, ու կրկին կը բարձրանանք դէպի վեր, դէպի լայնարձակ հորիզոնները, ուր գէթ մենք պիտի ըլլանք անսարսափ, ուր, ամայութեան բաժակէն զինովցած, բնութեան խենթերը պիտի ըլլանք: Երեք ժամուան տաժանի մագլցումէ վերջը, ահա լեռը կը խոնարհի մեր կամքին առջև: Ու մեզմէ առաջ «Հայրիկ»ն է որ կը պոռայ.

— Վայ՛ ձեզի, ես արդէն յաղթեցի անյաղթ Տաւրոսին: Ուրախութենէ կը բարախեն մեր կուրծքերը, մենք կը թռինք դէպի «Հայրիկ»ը, որ դահանդական անդունդին շուրթին վրայ բազմած է իր ոտքերը անջրպետին մէջ կախած, ու զլուխը քարի մը վրայ, ձիթնի մը շուքէն ստերուած...:

— «Հէ՛յ, ի՛մ արծիւներս. Տաւրոսեան կորիւններ, տեսէ՛ք, միջատ մըն եմ ես, համեմատաբար այս բարձրունքին, բայց ոտքերս անոր անէութեան մէջ կախած, իր ոչնչութիւնը կը ծաղրեմ...»:

— «Հայրիկն ունինք մենք, «միջատ» մը սակայն, որ կը ծաղրէ անդունդը՝ դարերու սոսկումներով հաւառ», կը պոռանք ու կը ժպտինք խմբովին: Կը հասնինք վերջապէս անոր, ու մեր երազներուն մէջ խենթեցած՝ Հայրիկին պէս մեր ոտքերը կը կախենք անդունդն ի վար, անէութեան մէջ...: Վա՛րը, շատ վա՛րը, խո՛րունկ անասանմանութեան մէջ փրփրալից կը հոսի ձակէթը, լայն մրմունջներով, ու հորիզոնին վրայ, բացուածքին երախն ի վեր, լայնաթև կը ձախրեն զոյգ մը ուրուրներ. տիեզերական սահմարկեցնող լութիւնը, միացած ուրուրներու ազդած սոսկումին, կ'ընկճեն, կը խռովեն մեզ, ու երբեմն ալ կու տան հմայքոտ անուշութիւնը վայրի բնութեան: Զարհուրանքի մէջէն ծնունդ առած գեղեցկութեան իտէալը, որքան վսեմ է սակայն. կը սմքիս, կը գալարուիս, դէմդ կը ցցուի անձանօթ զգացումը խորհորդին, որ աչքիդ առջև կը բանայ գաղտնիքը արուեստին:

Յանկարծ, «Հայրիկ»ը կ'ընդհատէ լուութիւնը, ու բոլորս լուռ՝ անոր կը հետեւինք: Ցեղին քողածածկուած փառքը, պատմութեան մէջէն, անոր բերնով կը խօսէր.

— Տեսէ՛ք, Լեւոնի բերդը իր յօնքերն է կախեր. դարերու վիշտն է հոն թառած հսկայ ար-

ծիւի մը պէս, փառք դարերու մեծ վիշտին...
ան թող մնայ, մնայ անսասան, որպէս զի Հայկեան
անպարտելի ցեղը օր մը անոր քուրային մէջ
իր աղատագրութիւնը դարձնէ: Իսկ, սա գիւղը
տխեղձ, մոլորուն, Ռուբէնի առաջին մայրաքա-
ղաքն է, դարձնոց՝ Ռուբինեան պայքարին,
Քոստօճօլ... Ծառերը անոր անթեղուած փառքը
կու լան. ամէն կէս գիշերին, երբ հովը կը սու-
րայ անոնց մէջէն ու Տաւրոսի հոգին անոնց կը
խօսի...»

Խանդավառ՝ մտիկ կ'ընենք իր խօսքը, իր
բանաստեղծական անուշ լեզուն՝ որ մեղի, դարե-
րու մէջէն կորսուած հայ փառքը կը վերյուշէ...
ու մեր կուրծքերը կը լայնան այն դափնիներուն
համար, որոնք օր մը այս հողին վրայ գեղեցկօ-
րէն փթթեցան...:

Իրիկունը՝ կը վերադառնանք, մեզմէ իւրա-
քանչիւրը իր ուսին վրայ դրած՝ թարմ ճիւղ մը
ձիթենիի: Անհուն բերկրանք մը կը խարոյկուի
մեր հոգիներէն ներս: տառապող ցեղին հալածա-
կան դաւաճներու տօնն էր այդ օրը: Երբ կը մտ-
նենք Խաչ-Կիրի, նոր լուր մը կուգայ մեզ գրեթէ
խենթեցնել...: Գերմանական զորակալութիւնը
կ'աւետէր Ագասագրութիւնը Արարեսեան աշխար-
հին...:

ԱՍՐԱՊՈՍ ԵՈՎՂԱՍԿԻՆՆԵՐ

Ո Գ Ի Ն Ե Ր Ո Ւ Ն Ա Յ Ց Ը

Չեի՞ր փակեք պատուհանն, հա՛րս, այս գիշեր,
Ու նիգերն ալ չեի՞ր դրեր մեր դրան...
Ոգիներն այս գիշեր նորէն ներս մտան՝
Մինչ ալեկո՞ծ ելնուող էիր քնացեր...

Բիւրեր էին, ու բիւրն ալ բիւր ժպիտով
Ու նանանչով. ու արժա մէջ մարմունն՝
Ջգացի բիւր նանանչն անոնց աչքերուն
Ու գգուեցի ժպիտներն հոգւո՛յս մէջ խռով...

Ու ժպտեցան ու հոգւոյս մէջ կաթեցին
Երազ մ'աղուոր ու դիւքական. ի զո՛ւր ես
Անունն իրենց կ'աղերտէի լալազին...
Երազս որք բողած փախան իմ խուցեա...

Հա՛րս իմ, աչքերս ինչո՞ւ բացիւ. ա՛հ, փոյք չեր
Թող լայի ես երագիս հետ ողբացեալ...
Գուցէ երազս առնէր քեւեր ու դարձեալ
Իմ մոխրացած կարօտներու գիս սանե...

Ե. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

TOMMY WORDSWORTH

Անգլիներէն հետագայ սողերուն համակրելի հե-
ղինակը, Ուորտսուորթ, մասնակցեցաւ մակեդո-
նական բանակին Կ. Պոլիս յաղթական մուտքին ու
բնակեցաւ Պէօյիւք-Տէրէ: Առիթն իսկոյն ներկա-
յացաւ իրեն յարաբերութեան մէջ մտնելու հայ և
յոյն տարրերուն հետ, տարրեր, որոնք իրեն հա-
մար թէև անծանօթ բայց հետաքրքրական էին:
Անձերու և իրերու խորքը քննող իր հոգին
շատ շուտ սկսաւ բնորոշել երկու ազգերու իսկա-
կան հոգեբանութիւնը: Ու Ուորտսուորթ իր հա-
մակրութիւնը նուիրեց հայուն: Անկէ վերջը սկսաւ
հետաքրքրուիլ հայուն անցեալ ու ներկայ պատ-
մութիւնով, լսեց դրուագներ ու հիացաւ, յուզ-
ուեցաւ, լացաւ: — Իրիւ բանաստեղծ ու fantasiste
ծանօթ է Ուորտսուորթ լոնտոնեան թերթերու
մէջ, իսկ հոս կ'աշխատակցի Observerի ուր մեծ
հաճոյքով կարդացուեցաւ Letters from Tommy
գրուածաչարքը ու բանաստեղծական կտորներէն՝
Message (թիւ 9) և Ghost lovers (թիւ 10): —
Մեր խնդրանքով յատկապէս «Շանթ»ի համար
Ձատկի առթիւ խմբագրեց հետեւեալ քերթուածը,
ուր Հայը չարչարուած ու խաչուած, քրիստոսա-
նըման կ'արձանանայ, կ'աստուածանայ իր քաղց-
րութեանը մէջ:

Հ. ԱՐԻՍ. ՎԱՐԳՆԱՆԵՐ

Միլիթարեան

EASTER, 1919.

To some the glory of battle,
To some the sorrow of tears,
To some the hopes of yesterday,
To some the coming years.

The blare and blaze of victory
Enthrall the victoris heart;
The vanquished weep with chagrin;
The merchant seeks his mart.

Throughout, th, Armenian nation,
Betrayed and crucified,
Stand Christlike in their meekness,
In sorrow deified.

T. WORDSWORTH

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ . . .

Լուսան, 914

Ի զո՛ւր կը փնտռեմ լիճին անոյշ կապոյտին մէջ, երկինքի չինջ լուրթին խորր. քաղոյր յիշատակ մը, ապրուած երջանիկ ժամ մը, վերջիչոմ մը, արձագանգ մը անցեալէն: Ոչինչ. ամէն բան զեցիկ է, բայց լուռ . . . :

Մարդիկ որքան իրաւունք ունին կատաղօրէն սիրելու իրենց հայրենիքը, այդ պաշտելի հողը, ուր սկսած է իրենց կեանքը, և որուն չափ ընտանի անկիւն մը պիտի չգտնեն երբեք աշխարհի մէջ: Օտար գեղեցկութիւններ, որոնք հիացում ու սրտաբեկութիւն կ'առթեն միանգամայն:

Լուսան, 914,

Օղը փոփոխական է այսօր: Թանձր ամպեր մերթ ընդ մերթ կը խափանեն լիճին ու երկինքին վճիռ կապոյտը, բայց, զիմացի եզերքին վրայ, Ալպեաններ ու էվեան յտակօրէն կը տեսնուին: Օղին պէս կարծես ես ալ տխրութեամբ համակուած, պատշգամէս կը դիտեմ դուրսի անցուդարձը:

Շրջուն երաժիշտներ, մեր փողոցին մէկ անկիւնը վայրկեանական թատերարեմի վերածած, զուարճալի կտորներ կ'երգեն ու կը նուագեն: Այդ զուարթ շեշտերէն հրաւիրուած ամէն մարդ կանգ կ'առնէ, և զիմացի մեծ վաճառատան նորաձեւութեան օրիորդները պատշգամ կը փութան քանի մը սու նետելու համար իրենց թշուառութիւնը նուագով օրօրող այդ թափառկոտ երաժիշտներուն: Այնքան ոգեւորութեամբ եւ եռանդով կ'երգեն որ հոգիս կը լեցուի մելամաղձոտ ուրախութեամբ մը: Ո՛վ են արդեօք, ուսկի՞ց կու գան. արդեօք իրապէս, իրենց փողոցային այդ զուարճալի երաժշտութիւնը, որ վայրկեան մը կ'ամօքէ աշխատող դասակարգին օրական ձանձրոյթները, կարո՞ղ է վարդազոյնով պատանքել իրենց ալ չքաւոր կեանքին բոլոր նեղութիւնները: Ո՛վ գիտէ, և սակայն երջանիկ կ'երբեին: Կը նուագեն փոխանակ հեծելու, ու կ'երգեն փոխանակ լալու: Մարդիկ որքան փիլիսոփայ են երբեմն . . . :

ՍԻՐՎԱՐԳ ՄԿՐԵԱՆ

Գ Ի Ա Կ Ն Ե Ր

Հրաշքով մը Մեծ Եղեռնէն ազատուած
Խարսեազ աղջիկ մ'ազագուն ,
Զառանցալից , այսահար ,
Իր այտերը Զարհուրանքի հրդեհներէն շտապոյն ,
Իբր յայտնութիւն ,
Իբրեւ պատկերն Եղեռնին՝
Մոսկիւսեւիդ , ահաւոր ,

Ճամբուն վրայ
Յցուեցաւ , հոն այցելող Անգրուհիին ,
Յոյսի հրէշտակ՝ ֆաղցր անծանօթուհիին ,
Որ եկած էր իր այտերուն ընդգրկել
Տառապանքի անշքագիծ հորիզոնն ,
Ու ձեռներուն կշռելու
Անկշտեղիութիւնն Եղեռնին . . .

Զառանցալից , ցնորակոծ , շաշագին
Կ'աղաղակէր խարսեազ աղջիկն ազագուն .
— «Մայրիկ , մայրիկ , դիակներ կան , դիակներ կան
ամէն տեղ .
Մեր հայրերը , մեր մայրերը , եղբայրները փողոցուած ,
Դիակներ են դիակներ . . . :
Հոս՝ քու քույր , հոն՝ հեռուն ,
Կոխած հողիդ , ֆաշած ճամբուդ՝
Դիակներ կան , հաւար հազար դիակներ . . .

Մայրիկ , մայրիկ , դիակներ՝
Անտառին մէջ , կմախացած հրդեհէն .
Դիակներ՝
Դաշտերուն մէջ , անգորհէն խողիսողուած՝
Ակուններով , եղունգներով , հրագեկով ու սուրով .
Դիակներ՝
Զուրերուն մէջ , մանչ ու աղջիկ ,
Երեխանայ մանուկներ՝
Բերանակապ , խեղդանախ ,
Դիակներ՝
Տուններուն մէջ , երդիքին սակ ,
Աղօթիկն հեռ շունչերն իրենց աւանդած . . . »

Ու երբ սրտու , արսասուալից այտերով ,
«Մայրիկ»ն անուշ նկարեց
Լուսնի ձեռով
Յոյսի պատկերն ասուագուն .
Ու ցոյց տուաւ զիկզակ ճամբան այս կեանքին՝
Հանգրուանէ հանգրուան՝
Արիւնալից , վարդագոյն , —
Խարսեազ աղջիկն ազագուն
Այսահարի իր այտեր՝ հեզալից ,
Մարաշաւեցի կողերուն մէջ հնձուած
Արեւներուն , շուշաններուն ուղղելով
Կոռպիւն անեղ դէպի երկինք վեր ցցած ,
Աղաղակեց մահուան պէս . . .

— «Մայրիկ , մայրիկ դիակներ կան ,
Դիակներ ,
Այքիս աղջեւ , արեւու յոյսին ,
Ոսկերուս սակ , ամէն տեղ . . .

Դիակներ կան ,
Երագիս մէջ , զիշերին ,
Ու ես ինքս դիակ մը՝
Հաւասքիս մէջ եւ Յոյսին ,
Մայրիկ , մայրիկ ,
Հոս կուրծքիս սակ , արքիս մէջ
Դիակներ կան
Աստերու շափ դիակներ . . . :»

ԼՈՒՌ ԽՈՂԵՐ

Ճիշդ ինը տարի առաջ էր, երբ միտքս երկնեց գիտակցութիւնս, սենեակի մը մէջ, որուն պատուհանները, խոհուն և հեռատես աչքերունման՝ ընդարձակ տարածութիւններ կ'երազէին...

Գիտակցութիւնս հոն ծնաւ, այդ չորս պատերուն մէջ՝ ցածրիկ առաստաղին տակը, առանց արևի, առանց կենդանարար լոյսի և առանց վերանորոգիչ անձրեւներու: Ու թերեւս՝ ատոր համար էր որ առանց կանանչնալու՝ ծնելուն պէս խամրեցաւ...

Այդ տեղ՝ այդ սենեակին մէջ, ճիշդ ինը տարի կ'ըլլայ, ես գիտակցութիւնն ունեցայ, թէ մարդը կը ծնէր ու կը մեռնէր:

Այո՛, կը ծնէր ու կը մեռնէր, որովհետև այդ երկու բացատրութիւններու միջև ձգուող կարճ կամ երկար ճամբան անբովանդակ կը թուէր ինձ, քանի որ կը ծնէր մարդ և սակայն կը... մեռնէր:

Սենեակիս պատուհանները կեանքի բովանդակ իրականութիւնն ու խորհրդաւորութիւնը կ'ապրէին: Հոն էր իր օչերուն տակ-ընդարձակ ու կանանչազարդ գերեզմանոցը՝ իր ցից, ցից ու ձերմակ գերեզմանաքարերու շարանով: Հոն էին գիտութեան և կեանքի պայքարի ձուլարանները: Հոն էին մայր բնութեան ասուն և անասուն գեղեցկութիւններն ու կոպտութիւնները: Եւ պատուհաններու անմիջական հսկողութեան տակ՝ անձանօրը, կը մշակէր ապրիւն-մեռնիկներու, բաւական ընդարձակ տարածութիւն մը:

Ամէն անգամ՝ երբ աշխատանքներէս յոգնած նայուածքս սենեակիս աչքերուն մէջէն՝ դուրսը կը սահեցնէի, կը տեսնէի կապուտակ ծովը, որ կ'ակօսուէր անհանդարտ անիւններէն շոգեւաւներու, որոնք սահմանուած էին յաւիտենորէն, կամազուրկ գործիքը ըլլալու մարդուն, որ կ'ուզէր շարժիլ, տեղափոխուիլ, գործել: Կը լսէի գործաանգիւններուն հեւքոտ ու բոցակէզ տընքոցը որ մարդկային ձեռքերու տակ կը տոչորէր, կը տառապէր, առանց հանգիստ ստանալու: Հոն՝ մարդը իր ուժը ու հանճարը կը քամէր մեքենաներու երակներէն ներս, կը մղէր, կը ղեկավարէր, կը ստիպէր, և մեքենան խելայեղօրէն կը դառնար, կը պտուտէր, կը թալթուէր...: Եւ մարդն ու մեքենան կ'երկնէին հորը, զիրենք անպէտքացնելու, զիրենք մահացնելու ճակատագրական խօլականութիւնով...:

Կը տեսնէի վարը, ձորին մէջ, մենաւոր ծառը, որ կարծես կարաւանէ մը ետ մնացած՝ յողնած ու վաստակաբեկ, հանգիստի տենչանքով՝ հոն է կանգ առեր, այլևս չի շարժուելու վճռականութիւնով: Կը տեսնէի այդ ծառին վրայ կողք կողքի, բազմաթիւ բոյները թռչուններուն՝ որոնք կ'երգէին, կ'աշխատէին, կ'ստեղծէին ու կը սիրէին: Հապա՛ այս քիւին տակը բնակութիւն սահ-

տատած աղաւթներու զոյգերը: Օ՛հ, ասոնք իրենց մշտնջենական տարփանքի անսպառ կըմ-կըմոցով որքան՝ այլազան յոյսեր և երազներ են արթընցուցած են հոգիէս ներս...:

Եւ ամէն անգամ նայուածքս, այդ բոլորին վրայէն սահելով, կ'երթար կը գամուէր այն կանաչազարդ բայց ցուրտ, մաւյլ ու դժնետեսիլ գերեզմանոցին, ուր յաճախ ակնատես կ'ըլլայի մեռելական հանդիսութիւններու:

Կը տեսնէի բազմաթիւ հանդիսականներ, մօրուսաւոր և անմօրուս մահերգուներ, մոմեր, արցունքներ ու խնկարկուճներ, բաներ եւ... դադաղ մը: Ուսերս ինքնաբերաբար վեր կը բարձրանային և չրթունքներս, անգիտակից շարժումով մը՝

— Ոչի՛նչ, թաղում մըն է որ տեղի կ'ունենայ, կը մրմնջէին: Կը զգայի թէ աղէտ մըն էր, բայց կը թուէր որ մեզի չէր վերաբերեր...:

Բայց՝ երբ Ան ալ գնաց և ես ամէն օր սենեակիս պատուհաններէն որոշապէս կը տեսնէի անոր յաւիտենական հանգստարանը, այն օրէն ի վեր զգացի որ աղէտը ընդհանուր է ու անողոք: Զգացի թէ մենք ալ պիտի դիակնանանք, մեր միտքը, մեր ուղեղը, որ ա՛յնքան սիրուն երեւակայութիւններու, այնքան հրաշալի յաղթանակներու շահմարան մըն է, պիտի երթայ որդերու, զագրելի սողուններու հանգստաւէտ օրանը դառնալու...: Զգացի որ բնութեան ամենաքնքուշ էակներն ու այս սիրուն մարմնական կերտուածներն անգամ պիտի քայքայուին, պիտի որդնոտին...:

Ու երբ խոհերս սարսուռն՝ մահուան մեղեդիները կը խոկային ու գիտակցութիւնս՝ մեռելական թախիծը կը զգենուր, և մինչ մարմինս անդեկավար՝ կեանքի սեմին վրայ պիտի փչրուէր...: ձայն մը զիս կեցուց, ձայն մը, որ անշունչ աւարկաներէ կը բարձրանար ու շնչաւորին խորհուրդները կը խզէր:

— «Կանգ ա՛ռ, ո՛վ երիտասարդ, կանգ ա՛ռ և թափահարէ գլուխդ, ճմռէ՛ աչքերդ բժտոտ և բա՛ց լուսամտաները գանկիդ: Նայէ՛, մոռցա՛ր երէկի ձիւնն ու սառնամանիքը, ու չի՛ս տեսնիր որ այսօր վարդերը գարունէն ծնող մահը կը փառաբա՛նեն...: Թո՛ղ որ մայիսները գարուններուն՝ կեանքը խորհրդանշեն...: Ո՛վ երիտասարդ, ժամանակը երկնեց նախաճայրերդ՝ ու զանոնք քեզմով փոխարինեց: Խորշակը ծառերու տերեւները դեղնեցուց: Իսկ զնիւնը գօսացած ճիւղերու վրայէն՝ ծաղիկներու և բողբոջներու խուրձեր ցուցադրեց...: Մահը բնութիւն մը հնձեց և հունձքին տակէն եղեմական դրախտը կանանչցաւ:

«Երիտասարդ, երեւոյթները միշտ կը փոխուին, միայն խորհուրդներու էութիւնն է որ չի փոխուիր: Յորեկներուն գիշերներ կը յաջօրդ են. սակայն վերջիններուս մութին ու խաւարին մէջն է որ գեղածիժալ արշալոյսները կ'օրօրուին: Որդերու աշխարհն է որ տիեզերական կանաչութիւնը

կը պարարէ՛ . . . : Երիտասա՛րդ , հրազնեօրու իտէա-
լական ճամբաներուդ մէջն անգամ չի մտնաս որ
Մահուան անարկու արգանդէն է որ կեանքը կը
կը յորդի՛ , անսպառ ու անվերջ , անոր սփինք-
ներէն է որ բովանդակ տիեզերքը կը սնանի . . . :
Ուրեմն մի՛ մտնար ու մխիթարուէ՛ :» :

— «Գիտե՛մ , ո՛վ ոգի , վաղճւց է , որ ըսած-
ներուդ ճշմարտութիւնը , արեային պայծառու-
թեամբ , միտքիս ըջիջները կ'ոռոգէ . . . և սա-
կայն , ըսէ՛ ինձ , ինչպէ՛ս և ո՞ր ճանապարհով , ես
պիտի կրնամ վերադառնալ Անոր՝ զոր կորսնցուցի
յաւիտենապէս : Մահուան արգանդը միլիոնաւոր
նոր էակներ կրնայ յղանայ՝ բայց անկար դ է իմ
կորսնցուցածս ինծի վերադարձնել . . . : Անա թէ
ինչո՛ւ ետիս թողած արեւն ու աշխարհը՝ այսքան
վաղահասօրէն ոտքս դրի մռայլ ու խաւար առա-
պարնեօրու վրայ , որ ծայր չունի , ուր յոյս չի
կայ , և որ , ո՛վ սարսափ , զիս մահէն ալ հեռու
կը տանի . . . » :

Ոգիին ձայնը , աննհրդաչնակ կըմ-կըմոցով՝
զողզզողին ու յուսահատ ճիչ մը պոթկաց
ու . . . լռեց :

Եւ գիտակցութիւնս , հագարաւոր ինչունեօրու
հրեշյախն խոցոսումներէն վիրաւոր՝ ինկաւ քստսին
մեջը անդունդին . ինկաւ խաւարին քեւեօրու վրայ .
եւ ինը սարի է որ կը ձախեի անդադրում՝ կեանքին
հեռու եւ մահեան զերծ անորոշութիւններու մութին
մեջ :

Ս.ՍԼ.Ա.Ն.

ԲԱՆՏՈՒԱԾ ԹՈՉՈՒՆԸ

Այ՛ֆիս առջեւն է սա նիհար փայտկների շին-
ւած վանդակը , որուն մեջ սիրուն քոչնիկ մը ,
մերթ կ'երգէ զուարթէն եւ մերթ ալ կու լայ , եւ
յաճախ գաւազին նիզեր կ'ընէ խորակելու իր
կապանները , քեւածելու համար դարձեալ դեպի
բնութեան անհուն բարիքներուն ծոց . ու քեւ
ան շատ լաւ կը խնամուի , բայց կեկին գոհ չէ ,
որովհետեւ բան մը կը պակսի իրեն . — Ազատու-
րիւնը :

Երբեմն վայրկեանի մը ինքնամոռացութեան
մեջ կ'երգէ , բայց շուտ մը այդ երգին կը յաջորդէ
լալկան մեղեդի մը , որ ամենէն անգգայ մարդուն
սիրն իսկ պիտի յուզէր , ու այն ասէն անոր հոգին
կը սլանայ հեռուն , դեպի իր սիրելի բնկերներ ,
որոնք , ազատ , կը սաւառնին երկինքին սակ : Ինքն
ալ կը տնայ անոնց նման քեւածել , բայց անիծ-
եալ վանդակը կ'արգիլէ զինքը : Տկար էակ՝ իր ու-
ժերը չեն բաւեր խորակելու իր կապանները ,
սլանալու համար հո՛ն , որուն կը տնայ իր հոգին :

Մի՛ , իմ խեղճ քոչնիկ , կը հասկնամ քու հո-
գիդ ու կը զգամ ինչ որ կ'զգաս դուն , քանի որ ես
ալ , բանսուած Ազգի մը բանսուած զաւակը ,
վիրաւոր քոչուն՝ իմ հոգիս ալ կը տուայի իր ա-
նուօ բարձաններուն , խորակուած երազներուն
մթին վանդակին մեջ , ուր՝ ի զօր կը տնայ ըմ-
պել մահու յոյսին զուարթութիւնը եւ անծայրածիր
կապոյտին հեանաւէ խորհուրդը . . . :

Այս վանդակին , ուր՝ վիճակակից մը տե-
նելու ժամանոյքը եղ բանսարկեց , աւա՛ղ . . . պի-
տի չկարենաս փախչիլ հեռուն , դեպի շողարձակ
բարձունները . . . :

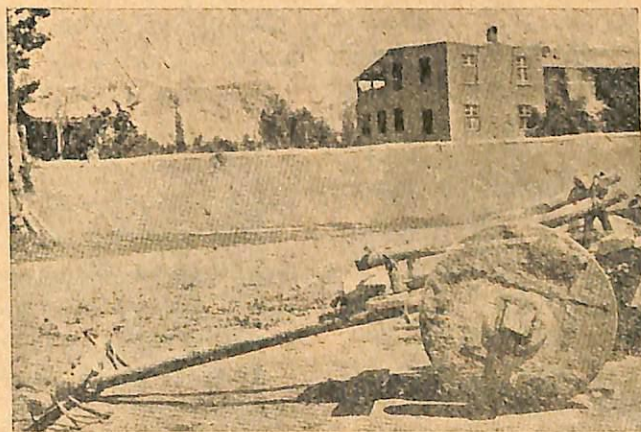
Բայց այն սիրս չի կրնար ականասես ըլլալ
քու այդ անջաններուդ , եւ անաւասիկ վերջին
անգամ կը զգունմ քու այդ նուրբ բախիթ նման
փեթիկներդ ու կ'արձակեմ քեզ : Գնա՛ , ո՛վ իմ
անմեղունակ ու չքնաղ քոչնիկ , գնա՛ , ուր որ
կ'ուզես եւ քու երազներդ թող իրագործուին . . . :

Եւ քոչնիկս բնութեան հիւրընկալ ծոցին մեջ
ազատ արձակելու ետք , վերջին ակնարկ մը նե-
տեցի քափուր վանդակին վրայ , որ կարծես կու լար
իր գոցերիկ բնակիչէն զրկուելուն . եւ այն ասէն
հանդարտ խիղճով գոհունակ , գոցեցի սենեակիս
պատուհանը :

Ֆելիպէ

Գ.ՈՂՍ.Բ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐ

Վ.Ս.ՍՊՈՒՐՍԿԱՆԻ ԵԶՄ.Ն. ՍՍ.ՍԼ.

ԱՄԷՆՈՒՆ ԷԶԸ

ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ Յ. ԱՍՊԵՏԻՆ

Շանքի 22րդ թիւով «Հիւկօի հետ թղթակցութիւն մը» խորագրով մեր յօդուածին մէջ մեծանուն հեղինակին պատասխանը մեր գրած նամակին չէ թէ իրմէ՝ այլ իր անունով երկորդի մը կողմէ տրուած ըլլալը սխալմամբ վերագրուած էր անոր «հիւանդագին վիճակին», եւ ստոյգ է թէ մեր նամակը ուղղամ միջոցին «այն տխուր համոզումն ունէինք թէ միակ և վերջին առիթն էր այն՝ որ կը ներկայանար գրելու աշխարհահռչակ մատենագրին՝ որուն կեանքին վախճանը մօտալուտ կը համարուէր», ինչպէս արտայայտուած էինք մեր յօդուածին մէջ:

Յարգելի Յ. Ասպետ յիշեալ պարբերականի 24րդ թիւով հրատարակուած մէկ նամակովը կը յայտնէ մեր սխալումը՝ յիշեցնելով թէ Վ. Հիւկօ միշտ խիստ քաջաւորը՝ հեռու «հիւանդագին վիճակ» մը ունենալէ՝ ընդհակառակը թոքային արիւնխառնումէ մը մեռած էր յանկարծ հինգ օրուան կարճատե միջոցի մը մէջ, ու կը դիզէ բազմաթիւ անհերքելի ապացոյցներ անոր մշտապէս քաջաւորը վիճակը հաստատող:

Կը մնայ մեզ անկեղծօրէն խոնարհիլ այս ճշմարտութեան առջև և պարզել թէ ինչպէս հնարին եղած էր այդ օրինակ սխալ վերագրումի մը սպրդումը մեր պատմուածքի մէջ:

Պարզ և անկեղծ պատճառը մեր այդ յայտնի վրիպանքին այն է որ Հիւկօի հետ մեր փոխանակած թղթակցութենէն նիշչ երեսուն տարի ետք մեր ծեօթութեան մէջ անոր թանկագին կեանքը խողո հիւանդութեան քնոյթն ու հնգօրեայ տեւողութիւնը մոռցած խպառ՝ շփոթած յիշողութեամբ այլ ընդ այլոյ պատմած ու իրար խառնած էինք պարագաներ ու եղելութիւններ՝ զորս ա՛յնքան հաւատարմէն կը ճշդէ յարգելի Յ. Ասպետ, իր հրիտասարդի հաւատարիմ յիշողութեամբ և անվրէպ տեղեկութի ններով:

Այս անկեղծ յայտարարութիւնն ընելէ ետք՝ որ կը յուսանք բաւական համարուի վրիպանքի այս խնդիրը փակելու՝ գուցէ աւելորդ չըլլայ խօսիլ (թեպէտ խնդիրը մեծ կարեւորութիւն մը չունենայ) կարգ մը ուրիշ զիտողութիւններու վրայ զորս կ'ընէ յարգելի Յ. Ասպետ Վ. Հիւկօի անլամբ մեզ պատասխանող Ռիշար Լէսքլիտի անձի մասին (մենք կը շարունակենք Լէսքլիտ և ոչ Լէքլիտ գրել այդ անունը): «Պարզ քարտուղար մը» չէր ան, ինչպէս կ'ենթադրէ յարգելի առարկուն, պարզ քարտուղարը վարձքով կ'աշխատի, այլ ինչպէս գրած էինք՝ «առ հիացման» քարտուղար մը, ինչ որ նոյն ինքն Լէսքլիտ յայտարարած է Annalesի մէջ հրատարակուած մէկ երկար գեղեցիկ յօդուածով: Կը յիշենք թէ նոյն գրուածք կը պարունակէր երկու պզտիկ աղջիկներէ Հիւկօի

ուղղուած երկու տղայական նամակներ՝ իրենց տրուած զատ զատ պատասխաններով: Թերեւս անտեղի չըլլայ ենթադրել թէ այսպիսի աննշան պարագաներու մէջ անգամ կամակատար գտնուող ազնիւ հեղինակը եթէ ոչ վաղուց հաստատուած հիւանդագին վիճակի մը՝ այլ պատահական անհանգստութեան մը պատճառով հարկադրուած ըլլայ իրեն սիրական Նօյր Տաւի հայ թարգմանութեան՝ իր անուանը նուիրուիլը հայցող ոչ սովորական նամակի մը պատասխանելու գործը յանձնել իր «առ հիացման» քարտուղար Ռիշար Լէսքլիտի: Արդէն գիտենք թէ Վ. Հիւկօ Չիլիսկիրեանի Թրշուռնեռու թարգմանութեան առթիւ ըրած նմանօրինակ խնդրանքին փութացած էր պատասխանել անձամբ, գեղեցիկ պատասխան մը որ հրատարակուեցաւ ժամանակին:

Մ.Ս.Ս.Ս.Ս.Ս.

ՄՐՏԱՍՈՒՔ

Տարակոյսի մահատիպ խորշակը յոյսերու ծաղիկս խամրեցուց: Ինչո՞ւ արտում եմ՝ երբ այլևս ամէն բան տակաւ կը ժպտի... Հարաշուք նախազգացում մը ունիմ արդեօք թէ ոչ անտեղի նախապաշարում մը . . .

Երբեմն այնքան զուարթ տղայ մը, հիմա որքա՛ն տխուր:

Իրիկնամուտի լուսաշող պատրոյգն է ան, որ չըթուենք մը հեւքէն մարած կը մխայ. . .

Ա՛յ լոյս չեմ ուզեր. սեւերու մէջ փաթթուած ու սեւ խորհուրդներու անձնատուր՝ սփոփանք մը միայն ունիմ. միակ թանկագին բան մը. ամբողջ կեանքի ժպիտս մահուան ժպիտին հետ փոխեցի. բայց համբոյրի մը համար, եւ ի՛նչ քաղցր ու ի՛նչ յուզիչ համբոյր . . . :

Հիմա անժպիտ. աշունի մոռայ դալուկը ճակտիս՝ մահը կ'ուզեմ ես, և ինչո՞ւ ապրիլ երբ այլևս չեմ ժպտիր . . .

Մեղուի մը պէս որ քնքոյչ ծաղիկին աւիշը քամելով կը մեկնի անդարձ ու ալ ետեւն իսկ չի նայիր, կ'ինքնն ալ ժպիտը միայն կը սիրեն և կը մոռնան առ յաւէտ, երբ ան ստուած արցունքի մը փոխուած՝ այտիդ վրայ պլպլայ . . .

Չէ՛. ալ արեւ մը չեմ ես, ցոլք չունիմ որ հմայեմ, կայծ չունիմ որ վառեմ:

Լուսինն եմ ես որ խաւարին մէջ միայնակ, լուռ, կը սիրէ ու կը սգայ և ինչպէս ան՝ մինչև որ արեւն իրեն ի նայի ու խնդայ, չի ժպտիր ու խաղար, ես ալ, գեղանի կ'ի՛ն, երբ իմ դէմս քեզ չունիմ, ժպիտէս զրկուած՝ լալ, լա՛լ կ'ուզեմ միայն . . . :

Ս.Ս.Ս.Ս.Ս.

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԳԱՅ ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ...

Ո՞վ պիտի գայ այս գիշեր
Գայրակողութեան նամբաներէն հեռահոս,
Սպասմանս մեջ անհայրեր՝
Քննել խորքս ու հոգիի ամեն փոս...

Քաղեկն հեռու՝ մեկուսեան
Պատերուն մեջ դասապարտուած մը կեանքէն
Մահուան վրայ կը խոկամ
Եւ յոյսերուն, որոնք մեռած են արդէն :

Ու անցորդներ անձանօր՝
Որոնք կեանքին հետ կը փախն դեմ առ դեմ
Իմ հոգիիս հիւանդոս՝
Միտք կը ժպտին աստիճան պէս լուսադեմ :

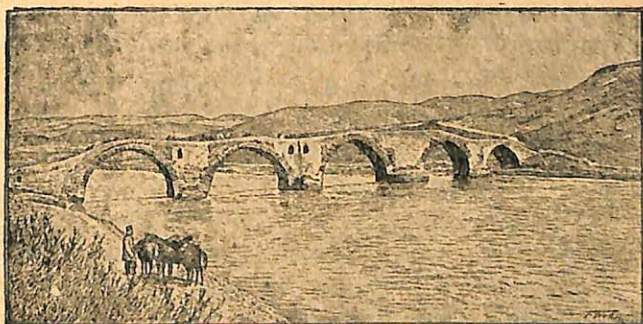
Ու կը խոկամ ես ինձի
Քե անոնք միտք խաբուածներն են այս կեանքէն,
Եւ հիւղիս մեջ մեկուսի
Ես կը մնամ մարդկութեան հետ յաւեհ քն...

Ա՛խ, ո՞վ կ'ուզայ ինձ քսել
Երանութեան մութ գաղտնիք՝ սխալմամբ
Ճանապարհին այս անել,
Որ կը դառնայ հետզհետեւ առեղծուած...

Խորհուրդներէն ալ յոգնած
Ես կը սպասեմ իմ հեռաւոր կարօտիս,
Խրնիքիս սակ մրացած՝
Որ քիչ մը եւս կեանքին վրայ օրեք գիւս...

ԻՉՄԻՐ Ա.Ն.ՏՈՆՆԻՍԻԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐ

ՊԵՐՏԻՍ ԶՍԵ

Գ Ի Ր Ք Ե Ր

ՆԵՐՍԻՍԻ ԺԱՄԵՐ. — ՀԵՏԵՄԵՆՔ. — ՎԵՆԵՏԻԱՍԻ ՄԱՐԳԱՐԻՏԵՆՆԵՐ. Տիկ. Իսկուհի Մի-
նասի.—

Մեր գրական ածուն փոքրիկ է. — աւելի
փոքր է թիւը այն ընտրեալներուն, որոնք ձեռն-
հասօրէն գիտեն գրիչ շարժել և ճշմարտապէս գրա-
կան բարձր ոլորտի մը վրայ սուսանիլ:

Ու մանաւանդ, ծագումով ու զարգացումով
Հայ՝ քիչեր են որ օտար լեզուով — գլխաւորապէս
Փրանսերէնով — գիտեն արժանաւորապէս արտա-
յայտուիլ:

Այդ հայածին դէմքերուն հազուադիւսներէն
է Տիկին Իսկուհի Մինաս:

Զինք անձամբ ճանչնալու պատիւը չունիմ,
չեմ ալ գիտեր թէ ի՞նչպէս Հայունի մը կը յաջո-
ղի ձեռք բերել այն մաքի զարգացումն ու բանաս-
տեղծի թովիչ թռիչքը որ իրեն կուտան բացառիկ
դիրք մը՝ նոյն իսկ Փրանսական միջավայրերէ գը-
նահատուելու աստիճան: Այս յաջողութեան գօ-
րաւոր օժանդակն է անշուշտ՝ այն Փրանսերէնը
զոր կը գրէ:

Խորունկ հմտութիւն մը և արտայայտուելու
գիտակից վարժութիւն մը՝ մաքուր ու վճիտ (ինչ-
պէս յատուկ է Փրանսերէնին) լեզուով ու ոճով,
ուր չկայ ճիգ, ոչ ալ վարանում ու սեթեւեթ. —
անա, երկու բառով ստորագելիները Տիկին Իսկու-
հի Մինասի գրելակերպին:

Ներկուռ ժամերը (Heures intenses) ձօնուած
«հեռաւոր բարեկամ»ին, շարք մըն է արձակ քեր-
թուածներու, որուն անջատ նիւթերը մշուշոտ հե-
ռաւորին մէջէն, կարծես ընդհնմարել կու տան
«հոգին որ կը տառապի և հոգին որ կը տառապե-
ցնէ»: Ծայրէ ծայր զգայնիկ էջեր, վերացումի
թրթռումներ՝ սկսեալ անձանօթ բարեկամին «Աչ-
ուրներէն մինչև «Նիրվանա»ն, ուր կ'ողբելոյէ իր
բարեկամը», անոր սիրտը գոց գիրք մըն է քեր-
թող սիկնոջ համար. որ նոյն ինքն «պատրող ա-
ռեղծուածէ, անգթօրէն խորհրդաւոր սփինքսը որ
կ'առնիքնէ: Սէր որ մութին մէջ, զգայնաբար,
կը յափշտակէ զինքը մինչև որ լուսաւէտ ժամեր
կը ծնի արշայոյսը:

Անկարելի է քանի մը տողի, քանի մը էջե-
րու մէջ զազափար մը տալ այն բոլոր գողտրիկ
ու քնքուշ սէրերուն վրայ որ Տիկին Մինասի ճար-
տար գրչին տակ հմայք մը կը ստանան որ կը շեշ-
տուի լեզուին յաջողակ արտայայտումով:

Միւս երկու հատորներն ալ, նոյնպէս արձակ
բանաստեղծութիւններ, զերծ են տաղաչափութեան
կաշկանդումներէն և հարկեցուցիչ ճիգերէն:

Հեծեծակեր (Sanglots), զոր կը նախարանէ
Ֆրէտէրիգ Մագլէրի մէկ նամակը, Կէօթէի մէկ
հարցումով կը խտացնէ գրքին — ու պէտք է ըսել —
Տիկին Մինասի տարափրկած գերազնիւ սիրոյն ու
գին, այն իտէպ սէրը՝ այն որ մաքուր հոգիներու

ներչնչարանն է: «Ըմ անժպիտ հոգիս աչուընե-
րով, ամէն իրիկուն, կր տեսնեմ զքեզ այն ամա-
յի բոյնին շեմքին որ մեր ամենէն ներկուռ ժամե-
րուն նիրվանան եղաւ: Հոն լուծիւնն է որ կը
տիրէ, հոն ստուերն ու ցուրտ մենութիւնն է մնդ-
սակիցը սիրալնդիր սրտին, հոն «ամբարիշտ ձեռ-
քը» յիշատակներ միայն կը քրքրէ...»

Վենետիկեան մարգրիսները (Perles Vénitiennes)
որ Հեծեծանիէն ետքը (1914ին) լոյս տեսած է,
չարք մըն է Վենետիկեան կեանքէն, վենետիկեան
գեղազուարճ հորիզոնէն ու սիրահրաւէր փերէն
քաղուած դրուագներու, տեսիլներու և խորհուրդ-
ներու:

Հեշտանքի սէրը, զգայարանական պիղծ տոի-
փը տեղ չունին այս Տիկնոջ մտքի և սրտի ազ-
նուական խոյանքներուն մէջ: Ընթերցողը անոր
ազդեցութեան տակ կը համակուի հոգեկան օժու-
մով մը, ու սէր և ժպիտ, ու ստուեր, ու զոհա-
բերում, մէկ խօսքով անհունն է որ իր քրքմա-
գոյն թերթերը կը բանայ տեսութեանդ առջև:
Կեանքի բուրումը՝ իր հոգեզուարճ մտքրութեան
մէջ զոր այնքան մաքուր լեզուով մը, ֆրանսերէ-
նի ներհմութիւնն ապացուցանող ճկուն գրիչով
մը կը նկարէ, հոցիդ կ'օձէ՝ հրապոյրովը ծաղի-
կին, սիքին, զեփիւռին ու ծիածանին անուշակ
զգայութիւններուն:

Քերթողահիին բեզուն տաղանդը, յիշուած
երեքէն գատ ուրիշ հատորներով ալ պատրաստուած
է օժտելու ֆրանսական գր սկանութիւն: Մտերիմի
մը անգաղանապահութենէն կ'օգտուիմ՝ ձեռք ան-
ցընելու համար այդ արդէն պատրաստ կամ պատ-
րաստուող հատորներուն ցուցակը որ անա.

Ce qui meurt . . . վէպ մը որ գրուած է նա-
մակաձև, Roses attiques, արձակ քերթուածներ,
Voix dans la nuit, հրայրքոտ ոգեկոչում մը՝ բիւ-
զանդական կեանքի, Paillettes, արևելեան ոճով
նորավէպեր, Ame d'enfant, նորավէպեր, Amour
en croix, Premières nouvelles, Childe-Harold
(Լորա Պայրընի) թարգմ. անգղիերէնէ:

Պատրաստուելու վրայ է Mémoires, որ կոչ-
ւած է շատ հետաքրքրական էջեր պարգելու և
կեանքի իրական դրուագներ հանդիսադրելու:

Մոոցայ ըսելու թէ Տիկին Իսկուհի Մինասի
բազմաթիւ քերթուածներէն ու նորավէպերէն մաս
մը միայն հրատարակուած են պարբերականներու
մէջ, թէ՛ Պոլիս և թէ՛ այլուր, շատերն ալ թարգ-
մանուած են հայերէնի, և կարծեմ, հատորով ալ
լոյս տեսած:

Ու վերջերս ԵԱՆԹի մէջ մենք առիթ ունե-
ցանք կարգալու իր ընդարձակ մէկ գրութիւնը՝
ուղղուած Բիէն Լօթիի, ասոր յարձակումներուն
դէմ պաշտպանելու համար այն ցեղը, որուն կոչ-
ւած է պատիւ բերել այս գրագէտ ու լեզուագէտ,
որքան իր տաղանդովը համակրելի Քերթողուհին:

ՍՄԱՍՏ ԳՍ.ԻՓՆԱՆ

*
**

ՀՍ.ՅԱՍ.ԿԱՆ ԳԻՒՅԱԶՆԵՐԳ, ԱՐՇԱԿ ԶՕ-
ՊԱՆՇԱՆԻ. Թարգմ. Ենով Արմէ. —

Մեր սեղանին վրայ ունինք ինքնագիր և
թարգմանուած մէկէ աւելի հրատարակութիւններ:
Հակառակ թուղթի և տպագրութեան տարապայ-
ման սղութեան, արդէն պատրաստ կամ մելանը
նոր չորցած աշխատութիւններուն մամուլի յանձ-
նելը՝ սրտամոզիչ ու քաջալերական երեւոյթ մըն
է գրականութեան սիրահարներուն համար: Այս
կերպով փրկած կ'ըլլանք գրական երկասիրու-
թիւնները, թերթերու հաւաքածոներու մէջ կոր-
սուելէն:

Եթէ յիշելու ըլլանք վերջերս լոյս տեսած հրա-
տարակութիւնները, անոնց այլազան բովանդա-
կութիւնն ուրիշ հայեցակէտով ալ նշանակալից
պիտի գտնենք:

«Արշարոյսի Չայնե»ուն տաղանդաւոր քնա-
րահար այս անգամ կը հիւսէ Հայկական Դիւ-
ցագներգութիւնը:

Այս դիւցազնկերգութեան մէջ, որուն թարգ-
մանութիւնը յաջող կերպով կատարած է Ենովք
Արմէն, իրարու ետեւէ կը յայտնուին հայ ժողո-
վուրդին դարերու կեանքը, բանաստեղծական վե-
րասլացութի մը և խանդավառութեան մը բո-
վանդակ կորովովը: Ենովք Արմէն հետեւեալ
ստղերով մուտքը կ'ընէ իր թարգմանութեան.

«Արշակ Չապանեան քառորդ դարէ ի վեր իր
միտքին ուժերը նուիրելէ ետքը Հայաստանի Դատին
սրբազան Ուխտին, որուն իր եւանդուն ախոյեան՝
Երոպական քաղաքական շրջանակներու մէջ լայն
կոնակներով շարժում մը յարուցած և վարած է՝
իր կորովի գրիչովը ու խօսքովը՝ միջազգային մա-
մուլէն ու բեմերէն՝ մտաւորական աշխարհին վառ
ու ալեկոծ ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով՝ Հայ
Ազգին ձակատագիրին վրայ, հիմա երբ Հայաստա-
նի Ապագան երկիրներու վերակերտութեան քու-
րային մէջ տազնապալի անձկութեան մը խռով
քովը կ'եռայ, իր բանաստեղծի դմալիկի տաղան-
դովը հոյակապ էջ մը կը քնարերգէ Հայկական
Դիւցազնավէպին նիւթովը, հնչեցնելով գերագոյն
տաղը Հայ Յեղին Տառապանքին և Փառքերուն,
ազազակուած դէպի հասցէն քաղաքակիրթ ժողո-
վուրդներու, Mercure de Franceի էջերէն, իբր հայ
Քնարին ստեղծագործ հնարաւորութիւններով Ար-
ուեստին նմոյշ, Հայ կեանքը դիւցազնավիպով:

«Սա պահուն՝ երբ Հայութեան սիրտը տենդա-
տրոփ սպասումին հեւասպառ տազնապալովը կը բա-
բախէ՝ Հայաստանի ձակատագիրին համար, թարգ-
մանելով Հայ ժողովուրդին ներկայացնել իր չրք-
նազագոյն զաւակներէն մէկուն սքանչելի այդ քեր-
թուածը, ուր յղացումի վսեմութիւն, ներշնչումի
ու զգացումի խորութիւն և արտայայտութեան
կենդանութիւն՝ եղակի բարձրութեան մը կը հաս-
նին, կը նկատեմ գրական պարտք մը, որ կրկնա-
պէս կը խանդավառուի այս վեհաշուք Դիւցազ-
ներգին՝ Հայ ժողովուրդին հոգիին մէջ՝ ներկայ
պատմական շրջանին անկասկած վառել կոչուած
յափշտակութեանը գիտակցութենէս:»

Անյիշատակ դարերուն մէջէն կը լսուի հայ ցեղին ազնուական շնչաբեր, հարուստ՝ իր անօրինակ, ու անհաւասար պայքարներէն ստացած վերքերովը: «Վաղընջական խորհրդանշան անպարտելի Հոգիին», և «Վիշտի ու հաւատքի երկիր» Հայաստանին արիւնոտ ու տառապալից պատմութիւնն է, որ կը քանդակուի աչքերուդ առջև:

Պայքարը, զոր մղած է Հայ ցեղը արեւելքի խաւար մէկ անկիւնին մէջ, պայքարն է եղած լնոր գաղափարին, քաղաքականութեան կենսատու և վերանորոգիչ Արեւին համար, որուն ճառագայթներուն ցանցը ի՛ր իսկ հոգիէն կը պրիսմակուէին:

Հայաստանը, որուն «գետերը կարմիր են մեր մարտիրոսներուն արիւնովը», «դաշտերը ճերմակ են դիակներու կուտակումէն» և «լիճերը արցունքով լիցուն խոշոր աչքեր դարձած են», մարտիրոս ցեղի մը այն նուիրական հողը, որուն տակը պառկեր են իր հարազատներուն նշխարները, որուն համար հայ Միտքը, Սիրտը և Հոգին իր Գեղեցկութիւնը կերտեց և ուր հայ քնարը իր բազմադի լարերը հնչեցուց, բանաստեղծին քնարովը կ'ըսէ.

«Հո՛ւս ե իմ տունս,
«Հոս պիտի կասարեւ իմ առաջերդ իմանս .
«Բարոզը բարբարոսներուն՝ Արեւմտսֆի ազատողին,
«Ընկերացնէր Արեւմտսֆը՝ Ասիայի կախարհակներուն,
«Միևնէ այն օրը՝ երբ Արեւելք և Արեւմտսֆ պիտի եղբայրանան
«Ազատութեան յարակաւն սրայծառութեանը մեջ»:

Ճակատագիրը այս ցեղին մէջ դրած է ոգևորութեան և ստեղծագործութեան մշտավառ կայծը: Բանակալութիւններ փորձեր են մարել այդ կայծը, որ Հոգիի և Սիրտի լոյսը տուած է միշտ, իր ինքնագիտակցութիւնն ու գաղափարի բարձրագոյն ըմբռնումները, բնագոյով ապրող ցեղերուն նախանձը և ատելութիւնը գրգռող միակ պատճառը դարձեր է: Ատելութիւն մը որ դարերէ ի վեր արիւնի բարկ հոտը շնչել տուած է արեւելքի բազմաշարժար ու հալածական Հայ ցեղին:

«Եւ տեսէք դարերու վիթխարի կտաւին վերայէն անցքը այն դիւցազնական վէպին՝ զոր այս ժողովուրդը գրոշմած է:»

Ան ԼՈՅՍԸ կ'ուզէ իրեն համար ու ամէնուն համար:

Արշակ Չօպանեանի բանաստեղծ գրիչը իր բո վանդակ ուժգնութիւնով, գերագոյն բոպէի մը, իր Միտքին կարողութիւնները և Հոգիին յոյզերը խտացուցած է երգելու համար Երգը դարաւոր ցեղի մը, որ Լոյսին ու կեանքին, Արդարութեան ու Ազատութեան ետեւէն թռչելու Երազն ապրեր է շարունակ: Անիկա ուզեր է երգել երգ մը, Դիւցազներգ մը, օտարներու վերապահութիւնն ու բմբոստացուցիչ անտարբերութիւնը ցնցելու համար: Հպարտութեան հովը կը շոյէ ճակատը, կար-

դալով այս պատկերայից Դիւցազներգը, որ «ողբերգ մը չէ երբեք»:

«Պարտութիւններ կան, որոնք յաղթութիւններ են», իմաստալից բացատրութիւնը մեղի համար մանաւանդ իր գոյութեան իրաւունքն ունի:

Հայ դարաւոր ողբերգութիւնն ուրեմն այն դիւցազներգութիւնն է, որ կը յանգի մինչև մեր օրերը:

Արշակ Չօպանեան ինքզինքը գերազանցած է այս բանաստեղծութեան մէջ, ուր ընթերցողը ո՛չ մէկ աւելորդ բառի ու գաղափարի կը հանդիպի: Չփուած, կշռուած, խորհուած ու բանաձևուած ամէն մէկ տող, կը դառնայ ամբողջութեան համար ներդաշնակ անհրաժեշտութիւն մը, որ բովանդակ կանուցուածքին կուտայ աւելի՛ երանգ, աւելի՛ երաժշտութիւն:

Չեմ կրնար վերաբարձրել այն ազաւորութիւնը, զոր ամէն ֆրանսացի ընթերցող ունեցած լլլալու է, արուեստի և գլագուծի այս Գլուխ գործոցը կարդալու պահուն:

Իրև մէկ անհատը այն դժբաղդ ցեղին, որուն կարմիր ու արիւնոտ և սակայն կորովի ու առնական պատմութիւնը դիւցազներգուած է, չեմ կրնար չի յիշել յարգելի հեղինակին այն խօսքը թէ՛ մեր պատմութիւնը չարաշուք ու անբուժելի աղէտի մը բոլոր հանգամանքներով պիտի ներկայանար, «եթէ մարդկային խիղճը յաւիտեան մեռած ըլլար»:

ՄԵՐՏՆԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵՆՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍԱԳԻՏՈՒՇԻՆԵՐ

ՏԻՆԱ ՊԱՐՍԱՄԵՆՆ ԱՐՄԵՆԵՆԱՆ

Ծանօթ դերասանուհին քմահաճ դերքի մը մէջ

ՀԱՅ ՀՈՐԻՉՈՆԵՆ

«Ձինուորի օրագիրս».— Անթրոնի Գօրիսեի «Հայ» նուագահանդեսը.— Օր. Մաննիկ Պերպիեռեանի վերջին նուագահանդեսը.— Եագուպ Արթին փաշայի մոտցուած սեկ գիրքը.— Դարձեալ գաւառը:

«Ձինուորի օրագիրս»ը, զոր կը սկսինք հրատարակել այս թիւով իբրեւ թերթօն, օրը օրին գրուած է ժամանակին:

Առաջին մասը պատկեր մըն է Թուրքիոյ զինուորական կեանքէն, իսկ երկրորդ մասը գրուած է աւելի ազատ շունչով: Հեղինակը չուզեր բառ մը, պորբերութիւն մը փոխել. անոր համար ընթերցողները, մանաւանդ առաջին մասին մէջ, պիտի հանդիպին ճնշուած մթնոլորտի մը և վարանոտ մտերմասութիւններու:

Ինչպէս նախորդ թիւով յայտարարած էինք, կիրակի օր տեղի ունեցաւ Գօլլէնսի նուագահանդէսը: Հայ հորիզոնէն բաժնին մէջ կ'արձանագործենք այդ նուագահանդէսը, որովհետեւ անոր յաջողութեան նվաստեցին հայ երաժիշտներ և ունկնդիր ունեցաւ մեծ մասով հայեր: Անդիացի ջութակահար Պ. Անթօնի Գօլլէնս պարզ զինուոր մըն է. բայց ատիկա պատճառ մը չէ եղած որ կորսնցնէ իր արուեստագէտի կարողութիւնները: Խրամներու մէջ իսկ ան լքած չէ իր նուագը, նուրբ և քնքոյ: Գօլլէնսի քուաթօրը կը կազմէին Պ. Պ. Գրիգոր Կարապետեան (երկրորդ ջութակ), Հրանտ Կիւմիւշկերտան (թաւջութակ) և Տիրան Իսրայէլեան (ալթօ): Բուլթօրը խիստ յաջողակէս նուագեց բանաստեղծութիւնով թաթաւուն Պէթովէնէն և Տփոսաքէն յայտնի կտորներ: Գօլլէնս նուագեց Սէն-Սանսի Rondo Capriciosoն Հիւպէյի Hejre Kattin և իր հեղինակութիւնը եղող շատ զգայուն Օրօր մը:

Ուրիշ անդիացի զինուոր մը, լայն և ուժեղ ձայնով պառթիւն մը, երգեց Լէօն Գալլիօի Pagliacciի նախերգանքը, ինչպէս նաեւ սկովտական երգ մը:

Դաշնակով կ'ընկերանար Պ. Փիւրպուռքէ:

Իրենց ամաթէօն արուեստագէտի տաղանդը այս անգամ ալ ցոյց տուին մեր բարեկամները Պ. Պ. Կարապետեան, Կիւմիւշկերտան և Իսրայէլեան վստահ հասկացողութիւնով մը արտայայտելով երկու մեծ վարպետներուն quartettները, իրենց ամենէն յստակ երանգներուն մէջ:

Մեր տաղանդաւոր արուեստագիտուհին՝ Օր.

Մաննիկ Պերպիեռեան, որ մօտերս Ամերիկա պիտի մեկնի, վերջին անգամ պիտի երգէ, յունիս ին, Իւնիօն Ֆրանսէզի սրահին մէջ, բոլորոնոր յայտագիրով մը: Պ. Օննիկ Պերպիեռեան, որ Բարիզէն վերադարձաւ, լսել պիտի տայ այդ նուագահանդէսին մէջ իր հեղինակած կտորներէն մէկ քանին:

Վստահ ենք որ գեղարուեստասէր հասարակութիւնը պիտի գիտնայ այս անգամ ալ գնահատել մեր երիտասարդ երգչուհիին լրական արժանիքը:

ՇԱՆԹԻ 23րդ թիւով Եագուպ Արթին Փաշայի մասին մեր տուած հակիրճ ուսումնասիրութեան մէջ մոռցուած էր գիրք մը, Contes Populaires du Soudan Egyptien, հուսաքուած՝ 1908ին և հրատարակուած՝ տարի մը ետքը, Էյնէսթ Լընուի Collection de contes et chansons populaires շարքին մէջ: Եգիպտական Սուտանի այս պատմուածքները շահեկան ու ցայտուն պատկերներ կը ցոյցնեն այն ժողովուրդէն, ուրկէ քաղուած են անոնք: Միամիտ, անկեղծ շեշտ մը ունի Եագուպ Արթին փաշա, երբ աւանդավէպեր գիրի կ'առնէ: Ինչ օգուտ որ տեղի անձկութեան պատճառով, չենք կրնար ՇԱՆԹԻ մէկ քանի էջերը այդ տեսակ հին զեղեցիկ կտորներու վերհրատարակութեան յատկացնել:

Գաւառէն կուգայ դարձեալ այն կենդանի, արեւոտ ձայնը, որ Յեղին Հոգին կը բնորոշէ.

«Սիրով և ուրախութեամբ սասցայ ձեր թերթին նոր չրջանի վերջին երկու թիւերը. պիտի խնդրէի որ ամբողջ հաւաքածոն առաջին առթիւով հաճէիք ինձ զրկել: Ուրախ եմ արտայայտուելու որ առանց դիմումի կը փութաք մեզ զրկել ձեր թերթը որ դրական, գիտական վեհ գաղափարներ ու ազնիւ զգացումներ կը պարունակէ, որոնք դաժան աքսորի ու բռնութեան լուծին տակ ընկձուած ու թմրած մեր մտքերը պիտի զարգացնեն:»

Այսպէս կը գրէ մեզի Տարսոնէն ՇԱՆԹԻ բարեկամ մը. հազիւ աքսորէ դարձած, հազիւ ազատած բռնութեան լուծէն, իր միաքին համար սընունդ կը փնտռէ, ուրախ կ'ըլլայ որ չէ մոռցուած և կը փութայ իրեն զրկուած թիւերուն նախորդներն ալ խնդրել: Բաղդատեցէ՛ք այդ ճառագած գաւառացին, Պոլսոյ յճառագրած հարուստներէն շատերուն հետ, որոնց անտարբերութիւնը, անըզգայութիւնը՝ Գիրքին ու Գրականութեան հանդէպ, պարզապէս ընդվզեցուցիչ է և յուսահատական: Չէ՞ք ճանչնար այդ ոսկիէ գրպանով և խաւաքարտէ ուղեղով մարդոց անունները:

ՇԱՆԹԱՐԿԵՆ

